

Ігор БРИНДАК, магістр богослов'я і викладач Дрогобицької Семінарії

Цей термін відомий кожному, хто має бодай поверхнєве знання в юриспруденції. Згідно з ним особа вважається невинною доти, доки не буде доведено її провини. І будь-які суперечності чи розбіжності в доказах мають бути обернуті на користь вір протилежного. Однак, дана публікація не присвячена правознавству. Йтиметься радше про наступне: чи можна про когось або про щось робити негативні висновки, якщо передумовою до них є тільки припущення.

Юридичний термін насправді має біблійне походження

На початку хочеться зауважити наступне: сам принцип презумпції невинності не є чисто світського походження. Він є закладений у Святому Письмі, хоча прямо так не називається. У багатьох місцях в Біблії є вказівки, що для звинувачення когось необхідно бодай двох свідків (Втор. 17, 6; Мт. 18,16; Ів. 8,17; І Тим. 5,19). Якщо заяви свідків мали б суперечності, то це давало б підставу для виправдання звинувачуваного, як це було у випадку із Сузанною (Дан. 13). Власне, з Вічної книги це вже увійшло в цивільне законодавство. Зрозуміло, що ані історики, ані журналісти не є суддями. Вони не зобов'язані знати чи дотримуватись всіх юридичних тонкощів, але їхня професійна етика вимагає бодай не бути поспішними в попередніх висновках.

А тепер розглянемо декілька наочних прикладів. У свій час «Жива Вода» писала про бельгійського місіонера отця Йосифа Даміана де Вестера (див. «Місіонерство і колоніалізм», №7, 2008). Нагадаю читачам, що цей священник поїхав проповідувати Євангеліє аборигенам Гавайських островів. Згодом він зупинився на острові Молокай, куди звозили хворих на проказу з цілого архіпела-гу. Отець Даміан став апостолом прокажених. Він не тільки проповідував їм Боже Слово, але й збудував на острові першу лікарню, організував медичну службу, заснував перший цвинтар. А перед тим трупи прокажених викидали на поїдання диким звірам. Він прожив на цьому острові 16 років і в 1889-му році помер, заразившись проказою. Після своєї смерті він став відомим усьому світові. Цілком світська лондонська газета „Times” у своєму некролозі отцю Вестеру написала, наступне: „Цей католицький священник став приятелем усього людства” (цит. за книгою отця Антоніо Сіккарі „Портрети святих», т. 4, стор. 265).

Але в той час, так само як, зрештою, і тепер, не бракувало людей, на яких популярність священника, особливо католицького, діяла як червона тканина на бика. І для посмертної компрометації згаданого вище місіонера вибрали оригінальний засіб. У деяких тодішніх часописах з'явилася нова „наукова гіпотеза”, згідно з якою проказа начебто є різновидом сифілісу і передається статевим шляхом. Далі, думаю, пояснювати не треба. Пізніше відповідні люди швидко підхопили це «відкриття», і в різних часописах з'явилися публікації із розвінчанням „амо-рального життя” отця Даміана. Ця справа подавалась так, ніби на Молокаї це бачили усі на власні очі. А єдиним „доказом” була вищезгадана гіпотеза. Власне, у розпалі цієї кампанії на захист «апостола прокажених» виступив чоловік, від якого подібного кроку ніхто не очікував. Це був англійський письменник

Роберт Луїс Стівенсон. Так-так, той самий, що написав „Острів скарбів”. Хоча за віросповіданням він був протестантом і в ті роки через хворобу залишив літературну справу, але, прочитавши паплюжні публікації, знову взявся за перо. Тільки цього разу - не для того, щоб описувати морські пригоди, але щоб захистити добре ім'я отця Даміана де Вестера. Письменник називав отця святим, а провокаційну газетну кампанію затаврував як ганебну. Полемізувати зі Стівенсоном ніхто не наважувався, і нападки на покійного місіонера припинилися. В подальшому медицина спростувала версію венеричний характер прокази і потвердила, що ця хвороба може передаватись звичайним побутовим шляхом. У 1995-му році отець Йозеф Даміан де Вестер був беатифікований. Згадалося тільки одне його ім'я, а відкрилося ціле явище. Суть його в тому, що легко деколи можна звинуватити людину, яка є цілком невинною.

Часи змінилися, та принципи залишилися

Виглядає, що мало що змінилося з XIX-го століття. В багатьох із нас ще збереглися в пам'яті часи, коли в різних довідниках або енциклопедіях біля імен Ярослава Галана і отця Гавриїла Костельника дописували: «вбитий агентами Ватикану». У наш час подібні звинувачення уже ніким не повторюються. Виняток складають хіба ті, що належать до певних фанатичних груп. Мають місце намагання представників РПЦ розпочати процес канонізації отця Гавриїла. А в такій справі, як відомо, ореол мучеництва навколо особи отця міг би послужити на користь справі. Що ж стосується інших імен, то тут старі міфи виявились живучими.

На сторінках нашого часопису вже не раз піднімалось питання про те, як у нашій державі вже в часи незалежності викладають у школах історію. До багатьох прикладів, які згадувались раніше, варто додати ще один. Йдеться про те, як подається історія ордену єзуїтів. Судіть самі: «Лестощами й обманом єзуїти намагалися завоювати довіру королів і міністрів, знатних і багатих людей, підкорити їх своєму впливу. А якщо якийсь правитель виступав проти папи, вони могли вдатися до кинжала чи отрути. Члени ордену вважали, що в інтересах Церкви можна вчинити будь-який злочин, навіть убивство.» Такі слова знаходимо у Всесвітній історії для 8-го класу під редакцією В. Духо-пельнікова і Г. Донского (Київ, „Освіта” 1995, стор. 30). А в іншому місці цього ж підручника подається вже наочний приклад «терористичної» діяльності єзуїтів - вбивства французького короля Генріха IV. «У 1610-му році, - читаємо на сторінці 52-й підручника, - коли король їхав у кареті вузькою паризькою вулицею, його вбив кинжалом релігійний фанатик. Вбивця підтримував зв'язок з єзуїтами, але судді не захотіли шукати його спільників». Тобто, як виходить з контексту, організаторів вбивства не було виявлено, але дітям у школі намагаються подати цю справу так, що нібито за нею стояли церковні структури. Твердження авторів про те, що судді не захотіли шукати спільників вбивці, не зовсім відповідає дійсності. Ось що пишуть сучасні російські історики: «Раваньяка (мається на увазі вбивцю Генріха IV -І. Б.) схопили на місці злочину і піддали жахливим тортурам, але він усе заперечував: спільників, мовляв, не мав» («Хронограф», Вокруг света”, №5,2007, стор. 36). Як бачимо, чоловік навіть під тортурами стверджував, що ніяких спільників не мав. А скіль-ний підручник невідомо на якій підставі твердить, що до вбивства були причетні єзуїти. Цікаво, що у тому ж таки підручнику на тій же самій сторінці написано наступне: „В останні роки свого правління Генріх IV готувався до війни з Габсбургами, чії володіння з трьох боків оточували Францію. Величезна на ті часи 200-тисячна армія

просувалася до іспанських володінь у Нідерландах та Італії". Цікаво, що авторам в даному випадку не прийшла до голови думка пов'язати власне ці військові плани з наступною смертю короля. Ясна річ, що атакувати церковних осіб є набагато простіше. Автор цих рядків не наполягає на звинуваченні Габсбургів у даній смерті. Просто у даному випадку мають бути подані до розгляду різні версії події.

А звідки взагалі взялася версія про причетність єзуїтів до цієї справи? Німецький історик Генріх Бюмер, який досить критично налаштований як до єзуїтів, так і до Католицької Церкви взагалі, звинувачення ордену в організації вбивства вважає абсурдальним. Що ж стосується короля Генріха IV, то тут цей історик подає наступну інформацію. Коли, як згадувалось вище, цей король почав готуватися до активного збройного супротиву ворогам, то «отець Гонтері в Парижі відкрито виступив проти цієї несправедливої війни». (Генріх Бюмер, «История ордена иезуитов», Смоленск, «Русич», 2002, стор. 220). Ви, читачі, мабуть будете здивовані, але головним доказом на підтвердження «єзуїтського тероризму» був саме той факт, що представники ордену виступали проти війни. Не слід дивуватися, що їхні виступи могли викликати негативну реакцію серед тодішньої французької аристократії і дворянства. Відомо ж бо, що у ті часи багато хто з них тільки й марив тим, щоб помахати шпагою. Простий народ, правда, з цього приводу думав інакше. Це незвично для нашого часу, адже тепер Церкві більше люблять дорікати саме в тому, що вона колись підтримувала війни. Так, насправді, такі випадки мали місце. Але, як ми щойно переконалися, мали місце й протилежні випадки. Як не дивно, але деякі з них теж стають приводом для звинувачення церковних осіб, і то не в чому-небудь, а саме в тероризмі.

Навіть у замаху на Гітлера не обійшлося без єзуїтів

Що стосується ордену єзуїтів, то слід визнати, що в його історії насправді було немало негативного й суперечливого. Але щодо участі в замаху, то документально підтверджено ім'я лише одного єзуїта, який був причетним до подібної справи. Йдеться про отця Альфреда Дельпа, який був пов'язаний зі змовниками, що готували замах на Адольфа Гітлера. За це священик був страчений гестапівцями (автор публікації має на увазі один із замахів на фюрера, влаштований групою «Біла троянда» - ред.). Як завгодно можна ставитися до цього вчинку єзуїтського ченця, але цікавим є те, що особи, які люблять писати про участь представників Церкви у змовах та інтригах, про цей випадок, як правило, забувають. Мабуть, тому, що він не вписується у витворений ними образ Католицької Церкви періоду Другої світової війни.

Якщо вже ми згадали про Другу світову війну, то, мабуть, доречно в контексті презумпції невинності ще раз поглянути на часто дискутовану позицію Папи Пія XII в цей період. Як відомо, йому закидають у кращому випадку мовчання, а в гіршому - схвалення нацистських злочинів. Але чи буде цікаво шановним читачам знати, що говорили про цього понтифіка в часі самої війни або у перші повоєнні роки. І не хто-небудь, а представники власне того народу, який став жертвою Голокосту. Йдеться, звісно, про євреїв. Наприклад, в міста Римі існує Музей визволення. В ньому серед інших експонатів є поміщена подячна табличка від єврейської громади Риму, виготовлена невдовзі після війни. Так ось, на ній написані такі слова: «Зїзд делегатів єврейських спільнот Італії, який відбувся в Римі вперше після закінчення війни, відчуває глибокий обов'язок віддати честь його Святості і виразити почуття вдячності всіх євреїв за вчинені зі сторони Церкви

прояви людського братерства в часі років переслідувань, коли їхнє життя було під загрозою через нацистське гітлерівське варварство ... Євреї завжди будуть пам'ятати те, що в тих страшних часах Церква під проводом папів зробила для них», (цит. за Jerzy Robert Nowak, «Walka z Kosciolem wczoraj i dzis», « Nazca Przyszlosc» Szczecinek, 1999, стор. 104-105). Єврейський історик Пінхас Лапідє, автор книги «Три папи і євреї», писав у ній наступне: «Пій XII, Апостольська столиця, нунції і ціла Церква врятували від певної смерті в часі війни від 70000 до 850000 євреїв» (там же). Голда Меїр, перша прем'єр-міністр Ізраїлю, у своїй телеграмі, направленій у Ватикан з нагоди смерті Пія XII, серед іншого писала наступне: «Коли жахливе мучеництво стало уділом нашого народу, Папа підніс голос в обороні жертв» (там же).

Альберт Айнштайн, всесвітньовідомий вчений-фізик єврейського походження, перебуваючи на вигнанні в Англії, в інтерв'ю «Time Magazine» від 23 грудня 1940-го року сказав таке: „Я завжди надіявся, що німецькі вчені будуть боротися за свободу. Я помилюся. Але якщо вчені відмовились від цієї боротьби, то по крайній мірі Церква і Католицька, і Протестантська боролись за свободу", (о. Александр Мень, „Истоки религии", Фонд им. Александра Меня, 2001, стор. 283). Співставмо усі ці цитати із тим, що пишеться в багатьох сучасних антиклерикальних пуб-лікаціях і самі зробимо висновок. А тепер поглянемо на українську ситуацію. Наші читачі вже знають про те, які є проблеми навколо колишніх ченців Підгорецького монастиря. І про те, який компромат на Блаженнішого Любомира та інших владик нашої Церкви поширюється звідти. Аналіз цих звинувачень уже було подано в нашій газеті, тому йтиметься про інше. В даній статті було показано, як надзвичайно позитивна праця церковних осіб може бути піддана обструкції і такому звинуваченню, яке подає цю працю у цілком протилежному ключі. Ці прецеденти змушують нас діяти обережно і дуже розсудливо, коли чуємо різного роду сенсаційні звинувачення на адресу тих чи інших церковних діячів. Власне, тому принцип презумпції невинності є дуже важливим не лише у судових справах, але й в ділянці розповсюдження інформації. Не забуваймо врешті-решт, що цей принцип є закладений у Євангелії. А це останнє особливо стосується тих, хто заявляє, що діє в ім'я очищення Церкви.

(Статтю вперше опубліковано у єпархіальній газеті "Жива Вода" у грудні 2008 року)